עודד חירש

בחולות

הסדנא החדשה לאמנות ברמת אליהו, ראשון לציון
2014

בתערוכתו החדשה מציג עודד הירש את מיצב הוידאו הדו-ערוצי בחולות. מיצב הוידאו, שנוצר במיוחד לתערוכה, הוא פרי שיתוף פעולה בין הירש לבין חברי מקהלת "הרמוניה", בית העולה ראשון לציון ותלמידי האולפן לעברית במתנ"ס רמת אליהו. המיצב בחולות מקפל בתוכו עקרונות וערכים קהילתיים ומבקש להפנות את המבט אל קהילת העולים מרוסיה וקהילת העולים מאתיופיה. שתי קהילות אלו מהוות מרכיב מרכזי באוכלוסיית העיר ראשון לציון בכלל, ובשכונת רמת אליהו בפרט, שכונה שמאז הקמתה משמרת את צביונה כקולטת עלייה ומרבית מתושביה הם עולים חדשים וותיקים ממוצא רוסי ואתיופי.

פרקטיקת העבודה של הירש מתמקדת על פי רוב באורגניזם הקרוי קהילה. הירש מכנס בעבודות הוידאו שלו קבוצות גדולות של אנשים הפועלים יחדיו כגוף אחד למען קיום מטרה משותפת – בדרך כלל פעולה נטולת הגיון ותכלית אשר המוטיבציה המניעה אותה איננה אידיאולוגית או אינטרסנטית, למעט הסיפוק שנגזר מעצם המעשה השיתופי של ה'ביחד'. דרך בימוי סיטואציות גבוליות, הירש בוחן את הדינאמיקה המתקיימת בתוך קבוצה, את מערכת היחסים שבין הפרטים השונים בתוכה ואת הערכים השיתופיים המלכדים אותה לכדי אורגניזם אחד. בשונה מעבודותיו הקודמות בהן זהותם של הפרטים המרכיבים את הקבוצה היתה מטושטשת ונוכחותם נועדה לשרת את הכלל, בעבודה זו ניכר ממד נוסף של ספציפיקציה חברתית. מיצב הוידאו "בחולות" מנציח קבוצה של יחידים מובחנים, דמויות בעלות רקע אחיד המייצגות מאפיינים טעוני טיפוח, ובכך הופך העיסוק בקהילה למהלך רפלקטיבי, באמצעותו מרחיב הירש את השיח מדיון אודות יצירת מצבים של אוטופיה חברתית למצע ביקורתי שבבסיסו עיסוק בפוליטיקה של זהויות [1]. הירש מצביע על השבר שבין שוליים להגמוניה תרבותית, בין עבר להווה, בין אידיאולוגיה למציאות, ומעורר דיון נוקב ביחס לממשותו של החלום הציוני בהוויה הישראלית העכשווית.

[1] פוליטיקה של זהויות הוא מונח שהתקבל כמסגרת שיח, אסטרטגיית פעולה, ופרקטיקה פוליטית, המדגישה את הייחודיות של קבוצות הזהות השונות בחברה, ומבקשת לקדם את האינטרסים של קבוצות זהות אלה או של חלקן. השימוש בו החל בארצות הברית בשנות השבעים. שיח הזהות בעידן המודרני התפתח על רקע המסורת הליברלית וכן על רקע הקולוניאליזם האירופאי ותיוגו של האחר, ואגב כך גם העצמי.

על רקע תנופת בנייה עירונית, נוף זרוע מנופים וחולות צהובים אשר ככל הנראה גם הם ישמשו אתרי בניה בעתיד הקרוב, מציב הירש שתי מקהלות זמר, אתיופית ורוסית, שחבריה לבושים במיטב מחלצותיהם, עומדים בחצי גורן וברשמיות חגיגית, שרים שיר עם בשפת אמם, כל מקהלה בתורה. ההתנגשות בין נוף פרברי-ישראלי לבין חברי שתי המקהלות, על תלבושותיהן המסורתיות, ממחיז את זרותם ביחס למקום שבו הם נאבקים כדי להכות שורשים. הירש מייצר פריים סוריאליסטי באמצעותו הוא נועץ שיניים בהוויה היומיומית הקונקרטית. הוא מישיר מבט אל שתי קהילות דומיננטיות המתגוררות ברמת אליהו מאז שנות ה- 90, ומצביע על ליקוי חברתי-תרבותי שעל אף היותן מרכיב דמוגרפי עיקרי באוכלוסיית העיר, הקהילה הרוסית והאתיופית עדיין לא מקבלות את היחס הראוי להן ונבלעות בתוך כאוס תרבותי.

יתרה מזו, הירש יוצר ב"תנאי מעבדה" מלאכותיים מפגש רב-תרבותי בין שתי קהילות עולים שלרוב אינן באות באינטראקציה זו עם זו, על אף שכנותן הפיזית ושותפות הגורל שהן חולקות ברובד לא מדובר. המפגש על הסט של הירש מייצג את הייחודיות של כל קבוצה אך גם את ההבדלים בין השתיים ומייצר באופן ישיר או עקיף מוקש אתני, דתי ותרבותי המנציח נתק ושונות חברתית אשר ספק אם ניתנת לגישור.

במיצב וידאו זה מצטרף הירש לשורה ארוכה של אמנים העוסקים ביצירתם בדימוי של המהגר ובהשלכותיה התרבותיות-חברתיות-כלכליות של ההגירה, אך בשונה מאמנים כדוגמת אדריאן פאצ'י (Adrian Paci), פיונה טן (Fiona Tan), עזרה ערזן (Ezra Erzen) ואחרים, ציר עבודתו של הירש אינו סובב סביב קונטקסט סוציו-פוליטי רחב של הגירה בעידן הגלובליזציה, אלא חוקר את הנרטיב המקומי הייחודי של החברה הישראלית.

שני ערוצי הוידיאו של המיצב מוקרנים זה מול זה, כמו שתי "גלויות" מסוגננות של תעמולה ציונית המנציחה את האתוס הציוני של מפעל ההתיישבות והפרחת השממה ומבקשות לשווק ולעודד עליה, אלא שמהר מאוד נחשפים סדקים באידיאולוגיה השיווקית המנצנצת. הקונטרסט החריף שבין הצגתם שובת הלב ומלאת ההומור של מקהלות הזמר לבין אתר ההתרחשות, חולות העיר על רקע מפעל בנייה משגשג, מציפים את העבודה בתחושת זרות וניכור.

בחירתו של הירש למקד את השיח על עלייה וקליטה של קהילות העולים בקונטקסט מוסיקלי של מקהלות זמרה, היא מחווה למורשת התרבותית של קהילות אלו ומדגיש את החשיבות שבשימור מורשת זו. לאורך השנים פעלו בראשון לציון הרכבים מוסיקליים שונים ממוצא רוסי ואתיופי, חלקם עצמאיים וחלקם נתמכים על ידי גופים עירוניים וממסדיים. הרכבים אחדים ממשיכים ליצור ולפעול גם היום ואחרים התפרקו, במידה רבה בשל היעדר תמיכה ממסדית

ותקצוב שוטף[2]. כיום ישנן שתי מקהלות פעילות של אוכלוסייה בוגרת יוצאת רוסיה[3] (3), הרכב נוער מוסיקאלי בשם "No Name", הזוכה לתמיכה של הרשות הלאומית למלחמה בסמים ומוקד הקליטה ברמת אליהו בהנחייתו של יובב שליט, והרכב עצמאי נוסף בשם "ארגב" שצמח מתוך הקהילה האתיופית.

[2] בין השנים 2010-2012 פעל בשכונת רמת אליהו הרכב המוסיקאלי של בני נוער "אינפיניטי" תחת חסות של הרשות הלאומית למלחמה בסמים ואלכוהול בהנחיית יובב שליט ובין השנים 2010 -2014 ההרכב המוסיקאלי העצמאי "אנדמט".

[3] מקהלת "הרמוניה", בית העולה בהנחיית לריסה ניקול ומקהלת "התקווה", מועדון העולים בהנחיית ילנה קרינסקי.